

Comparative Analysis Of The Number Word Class (On The Example Of Uzbek, Russian And English Languages)

Uktamova Mokhigul Khamidullo-kizi

Senior lecturer, Faculty of Foreign Languages, Fergana State University

Abobakirova Shahrizoda A'zam kizi

Student, Faculty of Foreign Languages, Fergana State University

Annotation

This article is aimed at analyzing the role of the number word class in Uzbek linguistics, its lexical-semantic features and grammatical nature. The study covers the types of meanings of numbers, their formation system and the laws of their connection with other word classes, in particular nouns, in a sentence. Also, the stylistic features of the use of numbers in speech and with numeral words are analyzed using examples.

Keywords: number word class, quantity, order, numeral, morphological sign, syntactic function, conjunction, numeral words, quantitative relations.

Annotatsiya

Ushbu maqola o'zbek tilshunosligida son so'z turkumining o'rni, uning leksik-semantik xususiyatlari va grammatik tabiatini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot davomida sonlarning ma'no turlari, ularning yasaliş tizimi hamda gap ichida boshqa so'z turkumlari, xususan, otlar bilan bog'lanish qonuniyatlari yoritiladi. Shuningdek, sonlarning nutqda otlashishi va numerativ so'zlar bilan qo'llanilishidagi uslubiy o'ziga xosliklar misollar orqali tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: son so'z turkumi, miqdor, tartib, sanoq son, morfologik belgi, sintaktik vazifa, otlashish, numerativ so'zlar, miqdoriy munosabatlar.

Tilshunoslik tizimida son so'z turkumi olamni miqdoriy anglash va narsa-buyumlar o'rtasidagi matematik munosabatlarni lisoniy ifodalashda markaziy o'rinni egallaydi. O'zbek tili grammatikasida sonlar nafaqat miqdor va tartibni bildiradi, balki o'zining boy ma'no turlari hamda yasaliş imkoniyatlari bilan boshqa turkumlardan ajralib turadi. Sonlar narsa-buyumning sanog'ini, donasini, chamalangan miqdorini yoki guruhlanish xususiyatlarini aniq ko'rsatib, nutqimizning aniqligi va mantiqiyiligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu so'z turkumi leksik-semantik jihatdan turg'un bo'lsa-da, uning nutqdagi dinamikasi, ayniqsa, numerativ so'zlar bilan birikishi va otlashish jarayonlari tilshunos olimlar tomonidan doimiy tadqiq etiladigan dolzarb mavzulardan biri bo'lib qolmoqda.

O'zbek tili grammatikasining o'ziga xosligi shundaki, sonlar nafaqat matematik miqdorni, balki predmetning sifat darajasini va lisoniy turg'unligini ham belgilab beradi. Masalan, tilda sonlarning boshqa so'z turkumlari, xususan, otlar bilan birikishi natijasida yuzaga keladigan numerativ munosabatlar o'zbek xalqining dunyoqarashi va turmush tarzini aks ettiradi. "*Nafar*", "*tup*", "*nusxa*" kabi birliklar shunchaki sanash vositasi emas, balki sanalayotgan ob'ektning tabiatini aniqlashtiruvchi semantik ko'rsatkichlardir.

Son so'z turkumi jahon va o'zbek tilshunosligida hamisha markaziy tadqiqot ob'ektlaridan biri bo'lib kelgan. Ushbu turkumning grammatik tabiati va miqdoriy ifoda usullari turli tillarda o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi.

O'zbek tilshunosligida son so'z turkumining tasnifi va tahlili G'.Abdurahmonov, A.Hojiyev va H.Ne'matov kabi olimlarning nomi bilan bog'liq. Xususan, A.Hojiyev sonlarning morfologik yasaliş tizimi, ma'no turlari va qo'shimchalari bo'yicha eng aniq ilmiy tasnifni ishlab chiqqan. A. Hojiyev "O'zbek tili morfologiyasi, so'z yasaliş va imlo masalalari" kitobida son so'z turkumining morfologik qurilishi, son yasovchi affikslar va ularning imlo qoidalarini tahlil qilgan. A. Hojiyev sonlarlar predmetning miqdori, sanog'i va tartibini bildiradi, deb ta'kidlaydi.¹ Shunga ko'ra : sonlarni miqdor son, tartib son, taqsim son, kasr son kabi guruhlarga ajratgan.

¹ Hojiyev A. O'zbek tili morfologiyasi, so'z yasaliş va imlo masalalari. – Toshkent: Fan, 1989. – 120 b.

G'.Abdurahmonov sonlarning qadimgi turkiy bitiktoshlardan boshlab zamonaviy o'zbek tiligacha bo'lgan tarixiy evolyutsiyasini tadqiq etgan. H.Ne'matov sonlarning nutqda otlashishi va ularning gapdagi sintaktik vazifalarini tizimli-strukturaviy metod asosida yoritgan. Bundan tashqari, E.Begmatov sonlarning numerativ so'zlar (nafar, bosh, tup) bilan birikib kelishining semantik va uslubiy xususiyatlarini leksikologik jihatdan tahlil qilgan. Sh. Shukurov esa o'zbek tili grammatikasi, xususan, sonlarning nutqiy dinamikasi va uslubiy imkoniyatlari bo'yicha muhim tadqiqotlar olib borgan. G'. Abdurahmonov va Sh. Shukurov "O'zbek tili grammatikasi" asarida sonlarning tarixiy taraqqiyoti, qadimgi turkiy tildagi miqdor ifodalash usullari va zamonaviy o'zbek tilidagi sintaktik aloqalarni kompleks tarzda o'rganishgan. Tilshunos A.G'ulomov son so'z turkumi ustida ilmiy izlanishlar olib borgan. Uning "Hozirgi o'zbek adabiy tili" kitobida sonlarni quyidagicha tasniflaydi :

1. Miqdor son : bir, ikki, o'n.
2. Tartib son : birinchi, ikkinchi.
3. Dona son : ikkita, beshta.
4. Taqsim son : ikkitadan, beshtadan.
5. Jamlovchi son : ikkovi, uchovi. ²

Bu o'zbek tili uchun eng muhim klassifikatsiyalardan biridir.

Rus tilshunosligida sonlarning alohida so'z turkumi sifatidagi chegaralarini belgilashda V.Vinogradovning xizmatlari beqiyosdir. V. Vinogradovning "Rus tili : So'z haqidagi grammatik ta'limot" ("Русский язык : Грамматическое учение о слове") kitobi jahon tilshunosligida sonlarni alohida turkum sifatida ajratish va ularning miqdoriy kategoriyasini tushunishda padevor asar hisoblanadi. V.Vinogradov sonning semantik va grammatik xususiyatlariga ko'ra ularni mustaqil so'z turkumi sifatida ajratgan. U sonlarni quyidagi turlarga ajratgan : 1.Miqdor sonlar - predmet miqdorini bildiradi (bir, ikki, o'n, yuz).

2. Tartib sonlar - predmet tartibini bildiradi (birinchi, ikkinchi, o'ninchi).

Shuningdek, A.Shaxmatov sonlarning boshqa turkumlar, xususan, sifat va otlar bilan o'xshash hamda farqli jihatlarini birinchilardan bo'lib ilmiy asoslab bergan.

Ingliz va jahon tilshunosligida sonlar ko'pincha "Numerals" yoki "Quantifiers" (miqdor bildiruvchilar) sifatida kognitiv yo'nalishda o'rganiladi. Mashhur tilshunos J.Hurford o'zining "Sonlarning lingvistik nazariyasi" ("The Linguistic Theory of Numerals") asarida sonlarning inson ongida shakllanishi va tilda generatsiya qilinish mexanizmlarini tahlil qilgan. B.Comrie esa dunyo tillarining tipologiyasini qiyoslagan holda, sonlarning turli tillar tizimidagi grammatik qurilishini o'rgangan. B.Comriening "Sonlar tizimi tipologiyasi" ("The typology of number systems") asarida dunyoning turli tillardagi sonlar tizimini qiyosiy o'rganib, miqdoriy munosabatlarning lisoniy ifodasi bo'yicha umumiy nazariyalarni ilgari surgan. H. Sweet esa sonlarni struktur jihatdan tahlil qilgan. U quyidagicha ajratadi :

1. Aniq sonlar (definite numerals) : besh, o'n (five, ten)
  2. Noaniq sonlar (indefinite numerals) : ko'p, bir qancha, bir nechta (many, few, several)
- H. Sweet ayrim hollarda noaniq sonlarni olmoshga yaqinlashtiradi.

Xulosa

Xulosa o'rnida ta'kidlash lozimki, son so'z turkumi tilshunoslik tizimida shunchaki miqdor bildiruvchi vosita emas, balki insoniyatning mantiqiy tafakkuri va olamni raqamli idrok etishining murakkab lisoniy in'ikosidir. Ushbu soha bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili quyidagi muhim xulosalarni chiqarishga imkon beradi:

Birinchi, Azim Hojiyev va G'ani Abdurahmonov kabi o'zbek olimlarining fundamental asarlari o'zbek tili tabiatiga xos bo'lgan sonlarning boy semantik imkoniyatlarini, xususan, numerativ so'zlar va jamlovchi sonlarning o'ziga xosligini ilmiy jihatdan to'liq asoslab berdi. Bu esa o'zbek tilshunosligining milliy grammatik bazasini mustahkamlovchi asosiy omil bo'ldi.

Ikkinchi, rus olimi Viktor Vinogradov va ingliz tadqiqotchisi Jeyms Hurford kabi jahon tilshunoslari tomonidan ilgari surilgan kognitiv va strukturaviy yondashuvlar sonlarning universal tabiatini tushunishga yordam beradi. Ularning nazariyalari sonlarni nafaqat

² G'ulomov A. G'. Hozirgi o'zbek adabiy tili. II qism: Morfologiya. – Toshkent: Fan, 1947

grammatik birlik, balki inson ongida matematik bilimlarning til shakliga ko'chishi sifatida talqin etadi.

Umuman olganda, son so'z turkumi bo'yicha to'plangan boy ilmiy meros hamda zamonaviy klassifikatsiyalar tilimizning aniqligi va mantiqiyiligini saqlashda muhim poydevordir. Kelajakda ushbu sohani neyrolingvistika va matematik tilshunoslik kesimida o'rganish o'zbek tilining jahon axborot maydonidagi nufuzini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Hojiyev A. O'zbek tili morfologiyasi, so'z yasalishi va imlo masalalari. – Toshkent: Fan, 1989. – 120 b.
- Kendjaeva, G. F. (2020). The methods of translating phraseological units in the Russian and English translations of the novel" Days Gone by" by Abdulla Qadiri. ISJ Theoretical & Applied Science, 9(89), 316-321.
- KENJAYEVA, G. (2021). INTERPRETATION OF HOUSEHOLD REALITIES IN TRANSLATIONS OF A. KADIRI'S NOVEL" DAYS GONE BY. In E-Conference Globe (pp. 323-227).
- Кенджаева, Г. Ф. (2021). МЕТОДЫ ПЕРЕВОДА РЕАЛИЙ В РОМАНЕ А. КАДЫРИ «МИНУВЩИЕ ДНИ». МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 4(1-2).
- Fattilloevna, K. G. (2021). Methods of Rendering Realias in the Translations of the Novel "Days Gone by" by Abdulla Qadiri. JournalNX, 7(09), 166-171.
- Salikhova, N. N. (2022). Interjections in the Contexts of Uzbek and English Languages. Indonesian Journal of Innovation Studies, 18.
- Nurullayevna, S. N., & Nuriddinovna, M. Z. (2023). THE HISTORY OF SONNET AND ITS TYPES. SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH, 269.
- Salikhova, N. N. (2018). MACRO CLASSROOM MANAGEMENT WITH SHORTAGE OF BOOKS. Теория и практика современной науки, (3 (33)), 63-65.
- Yusuphodjaeva, S. T., & Gafurova, S. S. (2023). Methods Of Cognitive-Behavioral Psychotherapy In The Treatment Of Rheumatoid Arthritis. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1-2), 701-706.
- Гафурова, С. Ш., & Юсупходжаева, С. Т. (2023). Ta'sirlangan ichak sindromida nevroitik buzilishlarni differensial taxlili va tibbiy psixologik yordamni takomillashtirish (Doctoral dissertation).
- Surayyo, Y., & Sabohat, G. (2023). Depressive-anxiety disorders in patients with rheumatoid arthritis and methods of their psychocorrection. Interpretation and researches, 2(3), 9-16.
- АНАМИЯТИ, D., & Махаматжанова, N. M. FS Mirxaydarova. SM Mirxaydarova Академические исследования в современной науке, 2(7), 19-20.
- Hamraev, B., & Махаматжанова, N. (2023). Modern methods of treatment of sexual disorders. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика, 2(15), 73-74.
- Gafurova, S. S., Sharodiya, D., & Alimuhamedova, S. J. (2025). TO IDENTIFY ANXIETY-PHOBIC DISORDERS IN IRRITABLE BOWEL SYNDROME AND STUDY THE EFFECTIVENESS OF COGNITIVE BEHAVIORAL THERAPY IN THEM.
- Xamdamovna, I. M. (2025). TA'LIM JARAYONIDA O'YIN ASOSIDAGI METODLARNING NAZARIY ASOSLARI. IZLANUVCHI, 1(6), 312-327.
- Xamdamovna, I. M. (2022). COMPARATIVE ANALYSIS OF ASINETONE SPECIES IN ENGLISH AND UZBEK. Scientific progress, 3(3), 397-400.
- Xamdamovna, I. M. (2025). HÖRVERSTÄNDNIS UND LESEN IN ENGLISCH PSYCHOLINGUISTISCHE KLASSIFIZIERUNG VON ÜBUNGEN FÜR SPRACHAKTIVITÄTEN. YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 2(4), 103-107.
- ULUGBEKOVNA, R. S. (2020). The First Period of Washington Irving's.

- Нурмухаметова, С., & Расулова, С. (2022). The influence of Samuel Taylor Coleridge as a poet, critic and philosopher to english literature. Анализ актуальных проблем, инноваций, традиций, решений и художественной литературы в преподавании иностранных языков, 1(01), 39-40.
- Аликулова, М. (2024). Лингвистические особенности повестей АИ Куприна 1890-1910 годах. Hamkor konferensiyalar, 1(2), 502-504.
- Алиқулова, М. Ш. (2023). Лексико-семантические особенности рассказов Александра Куприна. Центральноеазиатский журнал образования и инноваций, 2(12 Part 2), 172-174. qizi Furqatova, H. A., & qizi Najmiddinova, M. N. (2025). THE ROLE OF PRAGMATICS FOR LEARNING ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. Modern Scientific Research, 3(7), 51-56.
- qizi Furqatova, H. A., & qizi Najmiddinova, M. N. (2025). SIMILARITIES AND DIFFERENCES OF CONCEPTS IN ENGLISH AND UZBEK CULTURES. International Journal American Journal of Modern World Sciences, 2(7), 59-67.
- Nadjmiddinova, M. N. (2025, October). NEW INTERPRETATIONS OF THE TRANSLATION METHOD IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING. In CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY (Vol. 1, No. 7, pp. 112-116).
- Fayzullayeva, M. B. (2023). O'TKIR HOSHIMOV ASARLARIDA "ONA" VA "AYOL" OBRAZLARI TALQINI. Экономика и социум, (6-2 (109)), 131-134.
- Файзуллаева, М. (2023). Лингвистический и лингвокогнитивный анализ образа матери в произведениях Уткира Хашимова. Общество и инновации, 4(9), 295-298.
- Fayzullayeva, M. B., Sattarova, I. B., & Makhmudova, M. A. (2021). The effect of teaching vocabulary through ICT on EFL learners. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(4), 1632-1637.
- Akbaralievich, L. A. (2025). THE INFLUENCE OF ENGLISH LOANWORDS ON THE MODERN UZBEK LANGUAGE. SHOKH LIBRARY, 1(12).
- Akbaralievich, L. A. (2023). CONTINUOUS PHASE AND MEANS OF USE IN UZBEK LANGUAGE. MATERIALLAR TO'PLAMI, 390.
- Latipov, A. A. (2023). FINAL PHASE "TO STOP" AND THEIR EXPRESSIONS IN UZBEK LANGUAGE. Экономика и социум, (11 (114)-1), 192-195.
- Ибадуллаев, Ф. (2024). Сравнительный анализ образовательных систем Финляндии и Узбекистана. Переводоведение и лингвистика в эпоху цифровых технологий: изучение передовых подходов, 1(1), 97-99.
- Ибадуллаев, Ф. Ф. (2016). Несколько записей о формирование текста. Ученый XXI века, (4-4 (17)), 46-48.
- Yuldasheva, S. (2020). Importance of using various pedagogical technologies in lessons. Результаты научных исследований в условиях пандемии (COVID-19), 1(04), 126-128.
- Yuldasheva, S. T. (2021). Interactive Methods of Teaching Children and Its Theoretical Basis and Personal and Professional Development of a Teacher. International Journal for Research in Applied Science & Engineering Technology, 9(11).
- Муродова, Ф. (2025). The importance of country research project for developing language skills. Диалог, интеграция наук и культур в процессе научного и профессионального образования, 1(1), 426-428.
- JAMALOVA, N. (2020). BOSHLANGICH TALIM OQUV-TARBIYA JARAYONIDA PEDAGOGIK INNOVATSIYANING ORNI. Monografia pokonferencyjna science, research, development, 32(2).
- JAMALOVA, N. (2022). Pedagogical Conditions for the Development of Individual Characteristics of Students of a Higher Educational Institution.
- Turakhanov, R. (2025). Graphic systems of uzbekistan: historical foundations, contemporary challenges, and future development of alphabets. International Journal of Artificial Intelligence, 1(5), 1196-1200.

- Turakhanov, R. (2025). THE CONCEPT OF THE IDEAL HUMAN IN ISLAMIC LITERATURE: A MULTIDISCIPLINARY ANALYSIS. *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(3), 807-810.
- Васильченко, Л. А. (2024). V Міжнародний форум експертів із менопаузальної гормональної терапії.
- Агабабян, Л. Р., Ахмедова, А. Т., & Раббимова, Н. (2024). ИЗМЕНЕНИЕ КОЛЬПОСКОПИЧЕСКОЙ КАРТИНЫ У ПЕРВОРОДЯЩИХ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ТРИМЕСТРА БЕРЕМЕННОСТИ. *Confrencea*, 1(1), 198-200.
- Агабабян, Л. Р., Ахмедова, А. Т., & Раббимова, Н. (2024). ОСОБЕННОСТИ КОЛЬПОСКОПИЧЕСКОЙ КАРТИНЫ У ПЕРВОРОДЯЩИХ. *Confrencea*, 1(1), 204-205.
- Ахмедова, А. Т., Султонова, М., & Омонова, М. (2024). СОМАТИЧЕСКАЯ КОМОРБИДНОСТЬ ПРИ ПЕРВОЙ БЕРЕМЕННОСТИ. *Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences*, 4(1-2), 60-67.
- Тлегенов, М. Т. (2021). ПОПУЛЯЦИОННЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ МЕЛКИХ МЛЕКОПИТАЮЩИХ В НИЗОВЬЯХ ДЕЛЬТЫ АМУДАРЬИ. *ББК 1 Р76*, 27.
- Тлегенов, М. Т. (2026). ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОПУЛЯЦИИ ПЕСЧАНКИ (MERIONES TAMARISCINUS) В НИЗОВЬЯХ АМУДАРЬИ. *Advances in Science and Environment*, 2(03), 21-24.
- Тлегенов, М. Т., & Утемуратова, Г. Н. (2012). ОЦЕНКА ОБИЛИЯ НАСЕЛЕНИЯ МЕЛКИХ МЛЕКОПИТАЮЩИХ ТРАНСФОРМИРОВАННЫХ ТЕРРИТОРИЙ В НИЗОВЬЯХ АМУДАРЬИ. *Аспирант и соискатель*, (6), 66-68.
- Zaxirjanovna, O. R. (2026). CLINICAL AND STATISTICAL ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN COGNITIVE DISORDERS AND THYROID GLAND HORMONES IN HYPOTHYROIDISM. *Научный Фокус*, 3(32), 506-511.
- Zaxirjanovna, O. R. (2026). STRUCTURE OF PSYCHOEMOTIONAL DISORDERS IN WOMEN WITH HYPOTHYROIDISM. *Научный Фокус*, 3(32), 512-518.
- Zaxirjanovna, O. R. (2026). EFFECTIVENESS OF COGNITIVE-BEHAVIORAL THERAPY IN WOMEN WITH HYPOTHYROIDISM. *Научный Фокус*, 3(32), 526-532.
- Муминова, Н. А. (2014). Формирование гармонично развитой личности как цель воспитания в современном демократическом обществе. *Молодой ученый*, (9), 502-505.
- Djabbarov, X. D., & Muminova, N. A. (2021). Роль лексико-семантических средств в интерпретации антропонима тарагай и топонима тарагай. *Theoretical & Applied Science*, (1), 406-411.
- Madina, S. (2026). LINGUOPRAGMATIC FEATURES OF THE LEXICON RELATED TO INTERNET ADVERTISING. *SCHOLAR*, 4(1), 108-112.
- Abdurahmonov G', Shukurov Sh. O'zbek tili grammatikasi. – Toshkent: Fan, 1973. – 240 b.
- Ne'matov H., Sayfullayev S. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 1992. – 180 b.